

Krystyna CABOŃ-RACZYŃSKA

WYSTĘPOWANIE ZAJĄCA BIELAKA, *LEPUS TIMIDUS* LINNAEUS, 1758
NA TERENIE POLSKIOCCURRENCE OF THE BLUE HARE, *LEPUS TIMIDUS* LINNAEUS, 1758
IN POLAND

Zając bielak nie został dotychczas w literaturze krajowej dokładnie opracowany. Od strony morfologicznej nigdy nie był w Polsce badany, zaś dane dotyczące jego rozmieszczenia i występowania do roku 1939 pochodzą głównie ze sprawozdań kół łowieckich i wyników polowań opublikowanych w „Łowcu Polskim” (nr 5, 1914, nr 3, 1925, nr 16, 1933). Na podstawie tych danych, które na ogół pokrywają się ze skąpyimi wzmiankami w literaturze teriologicznej można ustalić przybliżoną granicę zachodnią jego zasięgu. Fedorowicz (1928), podaje, że zając bielak występuje na całym terenie woj. wileńskiego. Jest jednak na tym terenie mniej pospolity od szaraka a ilość jego zmniejsza się. Autor ten cytuje za Raumane występowanie bielaka w Suwalszczyźnie, a za Paxem, podaje, że dochodzi do Rajgrodu. Lubicz-Niezabitowski (1933) wymienia następujące tereny występowania *Lepus timidus* L.: północna część Wileńszczyzny, północna i wschodnia część woj. nowogródzkiego i poleskiego, oraz niektóre okolice północno-wschodnie woj. białostockiego. Pac-Pomarnacki (1934) dodaje jeszcze do opisanego zasięgu Puszcę Białowieską. Również Karcov (1903) podaje, że bielak występuje w Puszczy Białowieskiej. Obaj ci autorzy zaznaczają jednak, że zające bielaki są na tym terenie rzadkością. Z terenu Puszczy pochodzą bodajże jedyne egzemplarze dowodowe w postaci trzech eksponatów muzealnych, znajdujących się w Muzeum Białowieskim, a uzyskanych w latach 1923, 1928, 1932.

Do roku 1939 zając bielak znajduje się na liście zwierząt łownych z określonym czasem odstrzału. Po wojnie w 1946 roku w terminarzu łowieckim zamieszczonym na łamach „Łowca Polskiego” bielak nie jest ujmowany. Pojawia się dopiero w 1950 roku, ale jako gatunek chroniony przez cały rok.

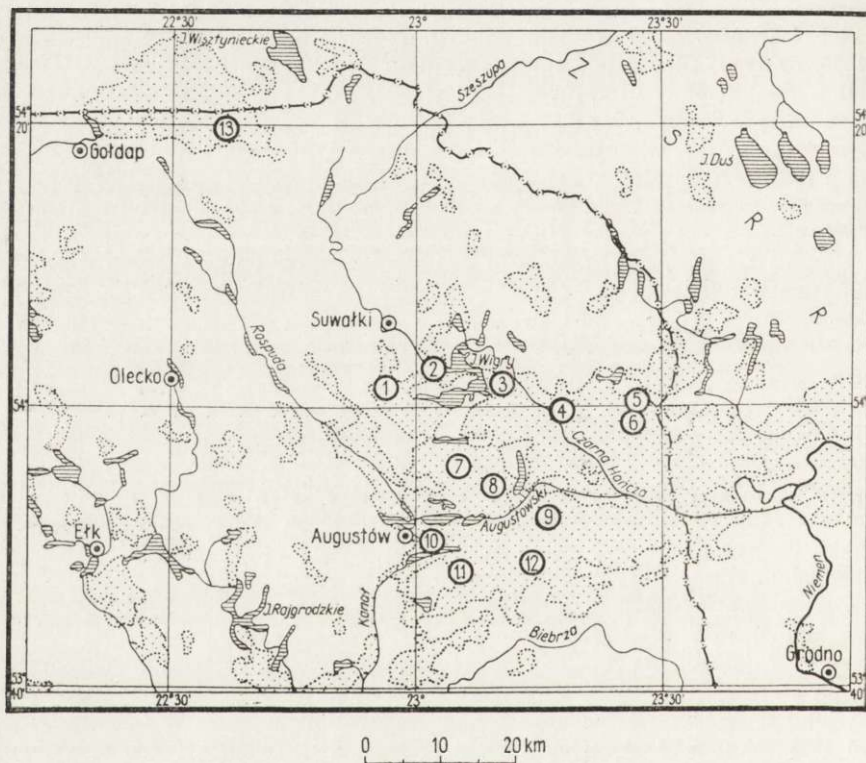
W powojennych źródłach w zasadzie nie spotyka się nowych wiadomości o występowaniu bielaka w obecnych granicach Polski. Skuratowicz (1947) wymienia Puszcę Augustowską i Białowieską jako teren jego zasięgu, opierając się jednak na starszej literaturze. Również Gaffrey (1961) wymienia Puszcę Romincką jako miejsce występowania bielaka, niewątpliwie także w oparciu o dane z przed 1939 roku. Sierżanin (1961) cytuje za Karcovem (1903) występowanie bielaka na terenie Puszczy Białowieskiej. Jednakże w ostatnich latach brak jest dowodów na jego występowanie na tym terenie.

Jakkolwiek występowanie bielaka na obecnym terytorium Polski nie budziło wątpliwości, to jednak przez długi czas nie było na to dowodów rzeczowych. W zestawieniach rocznych o stanie zwierzyny na terenie woj. białostockiego*) bielaka zarejestrowano dopiero w 1960 roku w kilku nadleśnictwach Puszczy Augustowskiej (Mapa 1). Sumaryczne dane z trzech kolejnych lat przedstawiają się następująco:

•	1960 rok w	4 nadleśnictwach Puszczy Augustowskiej	44 szt.
	1961 „ w	10 „ „ „	88 „
	1962 „ w	10 „ „ „	220 „

*) Zestawienia roczne o stanie zwierzyny z terenów woj. białostockiego zostały udostępnione mi przez Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Białymstoku za co składam serdeczne podziękowanie.

W 1961 roku bielak podawany był również z Puszczy Rominckiej w ilości 6 sztuk. Dane te należy traktować z dużą ostrożnością jako orientacyjne oparte na obserwacjach pracowników służby leśnej. Tym niemniej sądzić można, że zachodzi tu zjawisko zwiększania się stanu ilościowego tego zwierzęcia, a fakt niezarejestrowania go wcześniej, skłania do przypuszczenia, że nie był brany pod uwagę wskutek zbyt małej liczebności. Być może, że pewną rolę w zwiększeniu stanu bielaków odegrało ograniczenie zbiorowych polowań na terenach leśnych, oraz całoroczna ochrona wprowadzona w 1950 roku (Łowiec Polski, Nr. 5, 1950).

Mapa 1.

Aktualne stanowiska *Lepus timidus* L. według danych Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Białymstoku.

1. Nadl. Suwałki, 2. Wigry, 3. Maćkowa Ruda, 4. Głęboki Bród, 5. Pomorze, 6. Czarna Hańcza, 7. Szczebra, 8. Serwy, 9. Płaska, 10. Augustów, 11. Białobrzegi, 12. Balinka, 13. Żytkiejmy.

W dalszym ciągu jednak brak naukowego zbadania i opracowania dynamiki liczebności oraz dokładnego arealu występowania na terenie Polski. Również w zbiorach krajowych brak materiałów naukowych *Lepus timidus* L., umożliwiających jakiegokolwiek szersze opracowanie. Jedyne pełnowartościowy okaz znajduje się w zbiorach Zakładu Badania Ssaków PAN w Białowieży (odstrzelony przez Prof. A. Dehnela 4.IV.1962 roku w Nadleśnictwie Maćkowa Ruda w Puszczy Augustowskiej). Wymieniony egzemplarz dowodowy (dojrzały płciowo samiec) posiada

typowe, białe ubarwienie zimowe z zaznaczeniem początkowego okresu linki wiosennej (wysepki letniej sierści na głowie, uszach i grzbiecie ciała). Końce uszu mają typowy dla bielaka czarny włos. Wymiary ciała: długość ciała 56,5 cm, długość ogona 4,5 cm, długość tylnej stopy 12,5 cm, długość ucha 9 cm, ciężar ciała 3,18 kg. Wymiary czaszki: długość Cb. 85,4 mm, długość profilu 94,5 mm, szerokość zyg - zyg 47 mm.

Ze względu na brak liczniejszego materiału nie udało się ustalić przynależności podgatunkowej.

Zagadnienie opracowania bielaka z terytorium Polski wydaje się interesujące ze względu na fakt jego wyspowego występowania, ograniczonego do większych kompleksów leśnych. Podkreślić należy, że jest to najbardziej na zachód wysunięta granica jego zasięgu w strefie Środkowej Europy.

PISMIENICTWO

Fedorowicz, Z., 1928: Krajowe zwierzęta ssące. Nakł. i Drukiem J. Zawadzkiego. 3—206, Wilno. Gaffrey, G., 1961: Merkmale der wildlebenden Säugetiere Mitteleuropas. Akad. Verlagsges., Geest & Portig K.—G. 1—284, Leipzig. Karcov, G. P., 1903: Białowieżskaja Pušča. 1—414, Petersburg. Lubicz-Niezabitoński, E., 1933: Klucz do oznaczania zwierząt ssących Polski. Koło Przyr. Uczniów U.J.: 1—124, Kraków. Pac-Pomarnacki, L., 1934: Zając bielak. Łowiec Polski Nr. 12: 243—245, Warszawa. Sierżanin, I. N., 1961: Mlekopitajusčije Bielorusii. AN BSSR, 1—318, Mińsk. Skuratowicz, W., 1947: Klucz do oznaczania krajowych zwierząt ssących. Księgarnia Akademicka: 1—68, Poznań.

SUMMARY

Basing on the literature and list of animals in evidence of the forest administration, as the only material, the authoress mentions the actual sites of *Lepus timidus* L. from Augustów Forest and Rominty Forest. These are the extreme west sites of this species in Middle Europe (Map 1).

The writer gives measurements and description of the only specimen found in the up to date collection from the Augustów Forest. It was shot on April 4, 1962. The subspecific identification is in this case impossible.

Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża.